

ima Zgodovinski časopis tudi kot prostor za posvet in polemiko, za opozorila ter merjenje pulza v historiografiji na Slovenskem – to vlogo si Zgodovinski časopis nenehno potrjuje. Uredništvu zato želim še naprej tako zastavljeno, učinkovito in uspešno delo.

Oto Luthar: Zgodovinski časopis in zgodovinopisje – prvih 45 let

V svojem prispevku se bom osredotočil na zgodovinopisje. Točneje, opozoril bom na vlogo in pomen Zgodovinskega časopisa za poznavanje aktualnih teoretskih in metodoloških vprašanj na eni in za samorefleksijo slovenskega zgodovinopisja na drugi strani. Pri tem že na samem začetku poudarjam, da je kljub dejstvu, da je do preoblikovanja zgodovinopisja pri Slovencih v slovensko zgodovinopisje prišlo že konec 19. stoletja, večino besedil o vlogi in pomenu historične interpretacije izšla prav v Zgodovinskem časopisu. Še več, ob redkih izjemah, ki jih predstavljajo predvsem besedila Milka Kosa (Slovenska histroiografija, Jugoslovenski istoriski časopis 1, 1935), Franceta Klopčiča (Kritično o slovenskem zgodovinopisju, DZS 1977), Frana Zwittera (Sociologija in zgodovina, Akademski založba 1938), Boga Grafenauerja (Struktura in tehnika zgodovinske vede. Uvod v zgodovino, Filozofska fakulteta 1960) oz. prispevki, ki so izšli v drugih revijah (npr. Zwitterova predstavitev Blochove razprave o francoski agrarni zgodovini v Geografskem vestniku leta 1933) ali njegove in Grafenauerjeve razprave in članki v Jugoslovenskem istoriskom časopisu, predvsem pa v Naših razgledih, je samo po objavah v Zgodovinskem časopisu mogoče rekonstruirati dinamiko historiografske samorefleksije v Sloveniji.

Poleg tega kaže opozoriti na to, da so zgodovinarke in zgodovinarji prav na straneh ZČ zvedeli kaj se je dogajalo na mednarodnih srečanjih zgodovinarjev, v prvi vrsti na svetovnih kongresih in to vse do sredine osemdesetih let. Torej vse do trenutka, ko je bila ta razprava sestavni del tradicionalnih zgodovinarskih mednarodnih kongresov in konferenc. Na začetku devetdesetih so začeli kolegice in kolegi iz ZDA, Velike Britanije, Francije, Španije, Južne Amerike organizirati posebne simpozije in konference na temo zgodovine in teorije zgodovinopisja. Prelom na tem področju predstavlja serija treh konferenc v Santiagu de Composteli («Historia a debate», kjer je bilo med približno dvesto referenti mogoče poslušati tudi avtoritete kot so Jacques Le Goff, Lawrence Stone, Pery Anderson, Chris Wickham, Paul Freedman, Peter Burke, Roger Charier, Bernard Lepetit, Giovanni Levi idr.). In vsi po vrsti so poskusili razložiti, kaj se je zgodilo z zgodovinopisjem po zatonu t.i. »annalovske šole« oz. annalovskega gibanja. A to je že druga tema, predvsem pa drugo obdobje.

Pred tem, torej vse do začetka osemdesetih let, se je, kot rečeno, tovrstna razprava odvijala v okviru svetovnih kongresov, od koder so (pretežno za ZČ) redno poročali zgodovinarji generacije, katere predstavniki so v osemdesetih tvorili hrbtenico razreda za zgodovinske in družbene vede Slovenske akademije znanosti

in umetnosti. Tukaj mislim predvsem na Grafenauerjevo in Zwittrovo poročanje o X. svetovnem kongresu za zgodovinske vede v Rimu leta 1955. Govorim o kongresu, ki je prinesel dokončno svetovno uveljavitev annalovske šole. Mimogrede, kolega sta si delo razdelila. Starejši Zwitter je pisal za ZČ (»X. svetovni kongres za zgodovinske vede v Rimu« – ZČ 9, 1955), Grafenauer pa za Naše razglede. Pri tem kaže mlajše kolegice in kolege opozoriti na to, da so bili Naši razgledi vse do devetdesetih let prejšnjega stoletja skoraj edini nestrokovni časopis v katerem je bilo mogoče predstaviti tovrstne teme tudi širši intelektualni javnosti. Prav tako najdemo v ZČ tudi poročilo o XI. kongresu zgodovinskih ved v Stockholmu, ki ga je obiskal Fran Zwitter, (»XI. mednarodni kongres zgodovinskih ved, Stockholm, 21.–28. avgust 1960«, ZČ 14, 1960). Petindvajset let kasneje srečamo v vlogi poročevalcev z največjega srečanja zgodovinarjev na svetu Vasilija Melika in Sergija Vilfana, ki sta leta 1985 poročala o svetovnem zgodovinskem kongresu v Stuttgartu (»16. mednarodni kongres zgodovinskih znanosti v Stuttgartu 25. 8–1. 9. 1985«, ZČ 39, 1985). Melik je pogosto komentiral tudi letna slovenska srečanja zgodovinarj in zgodovinarjev oz. si je od časa do časa drznil oblikovati tudi poglobljeno vsebinsko oceno tovrstnega srečevanja. Tu mislim predvsem na njegov članek »Dvajset zborovanj slovenskih zgodovinarjev« (ZČ 35, 1981).

Tudi sicer so bile obletnice precej priljubljena tema Zgodovinskega časopisa. Mislim seveda na okrogle jubileje zgodovinarjev, ki so praviloma izzvali precej resne vsebinske opredelitve dela slavljencev. Žal tu res lahko govorimi predvsem ali samo o slavljencih in ne tudi o slavljenkah ...

Zame daleč najbolj zanimivo branje predstavljajo prispevki s področja historiografske samorefleksije oz. članki o »sodobnem stanju« vede. V tej zvezi ne bom povedal nič novega, če omenim, da jih je največ napisal Bogo Grafenauer, začevši s člankom »Problemi in naloge slovenskega zgodovinopisja v našem času« (ZČ 1, 1947), pa do članka »Ob pisanju o slovenskem zgodovinopisju« (ZČ 47, 1993). Vmes je pisal tudi o slovenski zgodovini v učbenikih (ZČ 2-3, 1948/49) in pome-nu posameznih zgodovinarjev za razvoj slovenskega zgodovinopisja. Še najbolj sistematično je obdelal Milka in Franca Kosa. Prvega v ZČ 6, 1952/53, drugega pa v ZČ 8, 1954. Sledil je pregled dela Frana Zwira ob njegovi šestdesetletnici (ZČ 19-20, 1965/66), dobro desetletje kasneje pa je pripravil daljšo razpravo ob 100. obletnici začetkov »slovenskega znanstvenega zgodovinopisja« (ZČ 35, 1981), ki jo je objavil eno leto po jubileju. Približno v istem času je kritično ocenil vse štiri izdaje Kardeljeve razprave o slovenskem nacionalnem vprašanju in podobno kot Melik komentiral jubilejno dvajseto zborovanje slovenskih zgodovinarjev. Skupaj z Zwittrom sta tu in tam pisala tudi o kongresih »zgodovinarjev Jugoslavije«. Zwitter o tistem v Zagrebu leta 1958 (ZČ 14, 1960), Grafenauer o onem na Ohridu leta 1969 (ZČ 25, 1971).

Sicer pa sta o zborovanjih poročala tudi Modest Golia, tajnik društva slovenskih zgodovinarjev, (»Zborovanje in društveno življenje«, ZČ 1, 1947; »IV. zborovanje slovenskih zgodovinarjev«, ZČ 2-3, 1948/49), in Leopold Petauer, (»Sedmo zborovanje slovenskih zgodovinarjev ob desetletnici Osvobodilne fronte v Ljubljani od 3. do 5. maja 1951«, ZČ 5, 1951).

Ob Grafenauerju kaže omeniti še Frana Škerla in njegov prispevek »Zgodovinarji v novi dobi« (ZČ 1, 1947), Milka Kosa in njegovo razpravo »O nekaterih nalogah slovenskega zgodovinarstva« (gre za skrajšan in prirejen referat na petem zborovanju slovenskih zgodovinarjev 8. oktobra 1948 v Solkanu pri Gorici; ZČ 2-3, 1948/49) ter Frana Zwitterja in njegov razmislek o gospodarski zgodovini (»Problemi za diskusijo. Gospodarska zgodovina kot znanost«, ZČ 8, 1954).

Ob naštetih ne smemo pozabiti tudi tistih, ki so si drznili tematizirati vpliv ali odsotnost vpliva marksizma v slovenskem zgodovinarstvu. Tu mislim predvsem na Franceta Klopčiča in njegove »Zapiske proti abstraktni podobi naše zgodovine« (ZČ 19-20, 1965/66) in premislek o »nekaterih hibah našega zgodovinarstva« (ZČ 22, 1968). Nadalje mislim na Gojka Staniča in njegova vprašanja »zgodovinske periodizacije z vidika družbene vloge zveze komunistov Jugoslavije v razdobju 1945–1976« (ZČ 31, 1977). In končno mislim tudi na Janka Pleterskega in njegovo razglabljanje o »zgodovinski misli slovenskih marksistov v času Speransove knjige« (ZČ 33, 1979).

Od sedemdesetih let naprej je to razpravo tu in tam poživila naslednja generacija avtorjev; npr. Peter Vodopivec, ki je pisal o Adamu Schaffu oz. njegovem razmišljanju o razmerju med zgodovino in resnico (»Adam Schaff: Geschichte und Wahrheit«, ZČ 26, 1972), ali Janko Prunk, ki je skušal zapopasti pojem socialna zgodovina, (»Wolfgang Abendroth: Sozialgeschichte der europäischen Arbeiterbewegung«, ZČ 24, 1970).

Konec osemdesetih so se začeli oglašati zgodovinarji današnje srednje generacije. V tem času se srečamo s kasnejšim zagovornikom Burkhardovskega koncepta kulturne zgodovine, navdušenci nad zgodovino vsakdanjega življenja (Igor Grdina, »Georges Duby: Vitez, žena, sveštenik«, ZČ 43, 1989; isti, »Georges Duby: Vreme katedral«, prav tam; Dušan Kos, »Georges Duby: Trije redi ali imaginarij fevdalizma«, ZČ 40, 1986) in avtorjem, ki je med prvimi sistematično analiziral avtohtonistične teorije pri Slovencih (»Avtohtonistične in podbne teorije pri Slovencih in na Slovenskem«, v Andreas Moritsch (izd.), Karantanien Ostarrichi, Mohorjeva 1997). Sicer pa je začetek razprave o zgodovinarstvu v samostojni Sloveniji zaznamovala zanimiva polemika med Vaskom Simonitijem (»O slovenskem zgodovinarstvu 1945-1990 ali kako je na zgodovinarstvo vplivalo staranje oblasti«, ZČ 46, 1992) in Bogom Grafenauerjem (»Ob pisanju o slovenskem zgodovinarstvu«, ZČ 47, 1993), avtor pričujočega zapisa pa je poročal o mednarodnem seminarju o kvalitativni in kvantitativnih metodah v Salzburgu (»Nove metode v zgodovinarstvu ali po sol na Solnograško«, ZČ 43, 1989).

Zanimivo, da najpomembnejši poskus tematizacije te vrste v osemdesetih, Vodopivčev članek »Poskus opredelitve razvoja slovenskega zgodovinarstva ...« ni izšel v ZČ, kar napeljuje na misel, da se historiografska samorefleksija preselila v druge časopise. V prid tej domnevi govorijo objave v Problemih in Novi reviji.

Glede na povedano lahko za konec te kratke historiografske skice sklenem:

- da brez Zgodovinskega časopisa resen razmislek o zgodovinarstvu sploh ne bi bil mogoč;

- da je bil razmislek o vlogi historične reprezentacije sestavni del uredniške politike in končno;
- da se je historiografska samorefleksija v Sloveniji v osemdesetih letih preselila v druge časopise in sicer predvsem v Časopis za novejšo zgodovino, Annales in že omenjene Probleme ter v Novo revijo, v devetdesetih letih pa najdemo nekaj prispevkov na to temo tudi v Filozofskem vestniku.

Mateja Ratej: O možnih dilemah prihodnjega zgodovinopisja

Znanstveno-raziskovalni center SAZU ima v Mariboru svojo Raziskovalno postajo in Maribor so pred letom dni v okviru Evropske prestolnice kulture obiskali nekateri Nobelovi nagrajenci. Na odmevnem srečanju, že kar spektaklu govorcev, naj bi govorili o prihodnjem svetu. Pomislila sem, da dogodki, ki bodo bistveno spremenili prihodnje realnosti, ne morejo biti plod bolj ali manj spektakularnih srečanj o tem, kaj bi bilo potrebno storiti za boljši jutri. Kot zgodovinarko me je zbodla zlasti ideja tam prisotne klimatologinje Lučke Kajfež Bogataj, ki je bila v časopisu citirana takole: »V šolskih učnih načrtih imajo učenci zgodovino. V nobeni šoli ne učimo o prihodnosti. Mar ni to tisto, kar naj bi jih naučili?«

Izjava se morda sliši všečno, vendar je precej nesmiselna. Zanamskih generacij o prihodnosti pač ne moremo učiti, ker prihodnosti nihče od nas ne pozna. Nova paradigma razumevanja sedanjosti v teh krajih ne more temeljiti na futurologiji tudi zato, ker zahodna misel od razsvetljenstva naprej prisega na razum in prerokovanje prihodnosti ni v njeni domeni. Lahko si torej zgolj domišljamo, da otroke učimo ne o prihodnosti, temveč za prihodnost. Kolikor razumem izobraževalni sistem, to v osnovi tudi misli, da počne. V ta kontekst pa nujno sodi preteklost, saj so naše predstave o sedanjosti in prihodnosti odvisne od umskih nanosov preteklih generacij, ki ne da bi se zavedali sooblikujejo naša ravnanja, odločitve, stališča ipd. Odnos med našim dojemanjem preteklosti, sedanjosti in prihodnosti je potemtakem neločljiv in le v tem smislu lahko razumemo tudi reklo, da je zgodovina učiteljica življenja.

Glede na obetajoč vrtinec družbenih sprememb, v katerem smo se bržkone že znašli, si bom danes na tem mestu dovolila razmišljati ne o tem, kakšen bo svet v prihodnosti, temveč o nekaterih možnih dilemah zgodovinopisja v naslednjih desetletjih 21. stoletja. Razmislek je nastal že pred časom, vendar doslej nisem imela priložnosti deliti ga s kolegi.

Z moderatorjem današnje okrogle mize, odličnim slovenskim zgodovinarjem Petrom Štihom, sva se pred nekaj leti sporekla, ker sem ga prostodušno povprašala po podatku iz slovenske zgodovine, za katerega je menil, da bi ga morala kot izučena pripadnica stroke stresti iz rokava. Užaljeno sem vztrajala pri svojem, da sposobnost zaporednega nizanja podatkov, ki imajo status zgodovinskih dejstev, še ne naredi zgodovinarja, kaj šele dobrega ali izjemnega. S cehovskim tovarišem naju loči